

Utydelig om etikk fra sjefredaktøren

Karl Eldar Evang
psykologspesialist

Som psykologer bør vi unngå å automatisk slå ring rundt egen profesjon når det rettes kritisk søkelys mot oss.

182
KOMMENTAR
183

Grenseløs etikk?

Den pågående prosessen mot «psykiateren» etterlater fagetsiske paradokser. Hvis fagetikken ikke har grenser, har ikke profesjonsmakten det heller.

TEKST sjefredaktør
Katharine Cecilia Williams

Siden desember ifjor har vi vært vitnet til en heftig utveksling på alle mediefelater utløst av den danske læsningen av boka *Dokumentarisk - tre fagjoner*. Boka er basert på forteller Hilde Rød-Larsens opplevelser med en ikke-nødvendig, men lett identifiserbar psykiater. Overenskriftene hun har opplevd, ble ifølge forfatteren muliggjort av en asymmetrisk maktbalanse mellom henne som ung, sårbar kvinne og en eldre, mannlig psykiater.

På Facebook-grupper og i kronikker har fagpersoner tatt til orde for en gjennomgang av fagetsiske kjøreregler, og for å få på plass strukturer som kan motvirke grenseoverskridelser. Dette er svært viktig.

I Psykologtidsskriftets arkiver fra de siste 50 årene er det dessverre godt dokumentert at behandlere innleder seksuelle forhold til pasienter, eller begår seksuelle overgrep. Ingen er utenom i at vi må arbeide aktivt og bevisst for å forhindre at slikt kan skje. Herfra skulle scenen være satt for en verdifull utveksling kolleger mellom. Isteden har tonen i den pågående debatten vært polarisert, og påstandsfremmen dominerende.

Rød-Larsens historier er ikke en fortelling om en seksuell grenseoverskridelse mellom en behandler og en pasient, og den er ikke dokumentert. Forfatteren har skrevet en roman basert på personlige erindringer av en hendelse som ligger 20 år tilbake i tid. Etter publiseringen har media behandlet forfatterens personlige historie på samme måte som media ellers ville behandlet en journalistisk publisert sak. Sven Egil Øndals kommentar «Psykiaterens tapte stemme» i Aftenposten 16. januar og Anine Kvernli i kronikk «Hvordan det noen som er uskyldige nok for folkeskoleelever?» i Dagens Næringsliv 20. januar, er forholdsvis ligvis uttrykk for medienes vilje til selvkritikk. For Rød-Larsens fremstilling ville aldri blitt publisert av en seriøs redaksjon med mindre den kunne dokumenteres, påstandene kunne underbygges, og den angrepne part hadde reell mulighet til å forsvare seg.

Ingen betviler Rød-Larsens opplevelser. Heller ikke jeg. Jeg vil likevel ikke mene noe om det klanderverdige psykiaterens handlinger for jeg har mer enn den ene partens skildring å basere meg på. Det er helt mulig å tro på Rød-Larsens historie og samtidig se at den kan ha flere sider.

MAKT UTEN FORKORTING
Flere sider har også mennesker som er behandlere, hvorav enkelte sider som lever ut i den private sfære og utenfor kontortid. Det er ubestridelig at psykologer og psykiatere, i tillegg til sin profesjon, har en makt som vil virke inn i flere sammenhenger enn i den renlyste terapeutiske relasjon. Dette er et fagetsisk minnefelt som strekker seg også utenfor seksuelle relasjoner. Men hvis jeg skal åpne i samsvar med at jeg er en maktperson i alle relasjoner jeg inngår i, vil jeg samtidig dyrke en ganske omgjengelig selvsensibilisering. Jeg synes ikke det er vanskelig å se hvilke fagetsiske overlag det vil kunne få.

Gitt likevel at jeg må være bevisst makten jeg innehar i enhver relasjon, må jeg også være det når jeg ytrer meg i det offentlige rom. Det innebærer å være bevisst på hvor informasjon kommer fra, hvem som er og ikke er kilde, og hvilke interessekonflikter partene kan ha.

PROSEDERING PÅ EN PARTS FREMSTILLING
Engasjement er avgjørende for at faget kan utvikle seg og bli bedre, men engasjementet kan få en negativ slagbølge om vi ikke ermer å delta i debatter på samme måte som vi ellers ville utøvd vår visdom som fagperson. Vi trenger et åpent debattklima som kan romme kompleksitet. Menneskelige relasjoner er sammensatte, og det er ikke noen direkte sammenheng mellom en hendelse og hvordan de involverte opplever den. Som fagetsiske fagpersoner er vi forpliktet til å forholde oss til dette, og være bevisste på hvor stor påvirkningsmakt våre ytringer har.

Ut fra Rød-Larsens og etter hvert flere andres kvinners beretninger har psykiateren opptrådt kritikkverdig. Likevel er det ikke selvsagt at det er snakk om fagetsommeleser av en karakter som rettferdiggjør å legge en fagpersonens livsverk i ruiner. Både media og psykologer har retningslinjer for hva som kan regnes som fakta, og hva som kan regnes som et synspunkt. Uansett sakens utfall er det på det rene at etablerte faglige retningslinjer ikke har blitt fulgt i den offentlige debatten. Mulige fagetsommeleser og overtredder skal behandles av tilsynsinstans og domstol. De skal være basert på dokumentasjon som i stor grad vil være umuttatt offentliggjort. I dette tilfellet har saken blitt prosedert av personer som enten ikke er bundet av taushetsplikt, eller som ikke har tilgang på dokumentasjon. Det er vanskelig å se hvordan dette styrker noen av partenes rettsikkerhet. Fra mitt perspektiv er det også vanskelig å se hvordan det kan styrke vår yrkingskultur.

Fagetikken er en av vår profesjons viktigste pilarer, kanskje den viktigste. Ofte for grenseoverskridelser må bli hørt og mødt. Men offentlig prosedering på grunnlag av bare den ene partens fremstilling, kan i verste fall føre til at behandlere blir utrygget og ikke reflekterer og oppveier risiko i gråsonesituasjoner. Da har vi rykket tilbake til start.

Faksimile av "Grenseløs etikk?" av Katharine Cecilia Williams (Vol. 60, nr 03/2023, s.182 - 183)

Katharine Cecilia Williams har den 20. februar en kommentar i Tidsskrift for Norsk psykologforening med tittelen Grenseløs etikk? I kommentaren tar hun opp flere interessante dilemmaer omkring presseetikk og fagetikk. Alt med utgangspunkt i diskusjonen i kjølvannet av at Hilde Rød-Larsen blir intervjuet i den danske avisen Information. Der hevder Rød-Larsen at en norsk psykiater tilbake i tid misbrukte legerollen til å skaffe seg seksuell omgang med henne mens hun var i en sårbar situasjon, og åpenbart syk og trengende.

Williams skriver innledningsvis: «På Facebook-grupper og i kronikker har fagpersoner tatt til orde for en gjennomgang av fagetsiske kjøreregler, og for å få på plass strukturer som kan motvirke grenseoverskridelser. Dette er svært viktig.»

Hele argumentasjonen blir dermed hengende som påstander uten dokumentasjon

Videre skriver hun at scenen skulle være satt for en verdifull utveksling mellom kollegaer, men at man i stedet har fått en polarisert debatt, og at påstandformen har vært dominerende.

Hun nevner imidlertid ikke hvilke bidrag i debatten hun mener er polariserende. Ikke noe om hvilke fagpersoner det gjelder, og hun eksemplifiserer ikke med et eneste sitat.

Påstander uten dokumentasjon

Hele argumentasjonen blir dermed hengende som påstander uten dokumentasjon. Sikter hun til diskusjoner på lukkede Facebook-grupper, til faglig baserte innlegg i Psykologtidsskriftet fra leder av Fagetisk råd i Psykologforeningen, Mette Ekenes Garmannslund? Til diskusjoner om fagetikk mellom leder i Rådet for legeetikk, Svein Aarseth og undertegnede på Dagsnytt 18 den 9. januar, eller til noe annet?

De eneste artiklene som Williams konkret viser til i sin artikkel, er artiklene av Sven Egil Omdal og Anine Kierulf. De tar begge for seg presseetiske problemstillinger som følge av stort medietrykk. Det overrasker litt at Williams, som sjefredaktør i Psykologtidsskriftet, ikke nevner konkrete innlegg i debatten fra psykologer eller psykiatere, men uttaler seg sveipende og generaliserende om fagfolks bidrag.

Temaet i Williams' artikkel er presseetikk og fagetikk, men dette skilles ikke klart fra hverandre. Når hun skriver: «I dette tilfellet har saken blitt prosedert av personer som enten ikke er bundet av taushetsplikt, eller som ikke har tilgang på dokumentasjon», så går det heller ikke her fram hva hun sikter til.

Varslere skal også kunne høres. Det er viktig for vårt demokrati

Pressen, fagfolk eller varslerne?

Varslere må høres

Artiklene fra fagfolk jeg har sett, har i stor grad søkt å belyse fagetiske problemstillinger som går langt utover denne spesifikke saken. I saken med psykiateren blir det gjennomgående tatt forbehold om at man ikke kjenner den i sin helhet. Slik jeg har lest og hørt leger og psykologer i intervjuer og artikler, har de vært opptatt av ønsket om å vise befolkningen, pasienter og andre fagfolk, at fagetikken tas på høyeste alvor. De har satt behovet for nøktern informasjon i sentrum. I tillegg har nok behovet for en nødvendig grenseoppgang når det gjelder hva vi fagfolk kan tillate oss, spilt en rolle.

Innlegget til Williams reiser mange diskusjoner. Hun trekker fram farene knyttet til stort vedvarende medietrykk mot den enkelte fagperson. Jeg vil imidlertid hevde at presseetikken også omfatter viktigheten av at sårbare personer, uten store nettverk, stor prestisje og stor makt, kan komme til orde. VGs sjefredaktør Gard Steiro var inne på dette i en diskusjon i Dagsnytt 18 med Anki Gerhardsen. Varslere skal også kunne høres. Det er viktig for vårt demokrati. Vi vet blant annet hvor viktig det har vært i metoo-sammenheng. Her ligger det altså presseetiske dilemmaer.

Vi hadde ikke fått den viktige brede diskusjonen, blant annet om fagetikk for behandlere også utenfor behandlingsrommet, om Hilde Rød-Larsens varsel ikke hadde kommet ut til offentligheten. Da hadde vi heller ikke fått flere varsler, verken i den aktuelle saken, eller i andre saker som omhandler andre personer. Etter mitt syn er det viktig å huske at det høyst trolig er store mørketall når det dreier seg om overtramp fra psykiatere og psykologer.

For meg er det åpenbart at vi trenger å kunne diskutere saker som inneholder store prinsipielle spørsmål på felles plattformer. Saker som dreier seg om tillit til fagfeltet. Saker som berører det å

ivareta trygghet for nåværende og fremtidige pasienter. Helsetilsynet har sin oppgave, men det har pressen og offentligheten også. Sivilsamfunnet bør engasjere seg i slike debatter.

Hvem er «grenseløs»?

Overskriften i Katharine Cecilia Williams' artikkel lyder: «Grenseløs etikk?». Her synes jeg at uklarheten i artikkelen hennes blir et enda større problem. For hva mener hun med «grenseløs etikk»? Er det fagfolkene som har uttalt seg offentlig, som er grenseløse?

Jeg siterer: «Flere sider har også mennesker som er behandlere, hvorav enkelte sider som lever ut i den private sfære og utenfor kontortid. Det er ubestridelig at psykologer og psykiatere, i egenskap av sin profesjon, har en makt som vil virke inn i flere sammenhenger enn i den rendyrkede terapeut-/pasientrollen.

... hvor henter hun det fra at hun skal opptre i samsvar med å være en maktperson i alle relasjoner hun inngår i?

Dette er et fagetisk minefelt som strekker seg også utenfor seksuelle relasjoner. Men hvis jeg skal opptre i samsvar med at jeg er en maktperson i alle relasjoner jeg inngår i, vil jeg samtidig dyrke en ganske omnipotent rolleidentitet. Jeg synes ikke det er vanskelig å se hvilke fagetiske overslag det vil kunne få.»

Ydmykhet, ikke omnipotens

Her legger Williams inn et premiss som gir grunnlag for undring. For hvor henter hun det fra at hun skal opptre i samsvar med å være en maktperson i alle relasjoner hun inngår i? Er det noen som faktisk har hevdet det? Er ikke det som har blitt hevdet, snarere at fagetikken forteller oss at vi ikke skal bruke faget til å utnytte eller undertrykke mennesker som er tydelig lidende eller syke? Mennesker som har behov for hjelp og som søker oss med forventninger om hjelp, også når dette skjer utenfor den formelt definerte terapeut-/pasient-relasjonen? Ligger ikke dette allerede i fagetikken slik vi kjenner den?

Ligger det ikke snarere en ydmykhet enn en omnipotens i en rolleidentitet som innebærer å være seg sitt ansvar bevisst i møte med lidelse, og å reflektere rundt dette ansvaret?

Jeg mener at Katharine Williams i sin kommentar ender opp med å snu det viktigste på hodet. Diskusjonen om fagetikk har ganske riktig reist faren ved grenseløshet fra terapeuter når det gjelder seksualitet. Faren for grenseløs privatisering i møte med sårbare pasienter, har vært framme i diskusjonen. Diskusjonen har videre berørt temaer som omnipotens og maktmisbruk og farene for oss terapeuter i det å miste bakkekontakten. I Williams' framstilling er det derimot fagetikken som sådan, som er grenseløs, og som fører til omnipotens og dermed er farlig.